

УДК 330.131.5:622.012

Бондарчук О.М.
*кандидат технічних наук,
доцент кафедри економіки, організації
та управління підприємствами
Криворізького національного університету*

Третяк Н.А.
*студент факультету економіки та управління бізнесом
Криворізького національного університету*

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА ГІРНИЧОЗБАГАЧУВАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

COMPARATIVE CHARACTERISTICS OF THE ECONOMIC EFFICIENCY OF PRODUCTION OF MINING AND PROCESSING ENTERPRISES

АННОТАЦІЯ

У статті висвітлено основні сучасні теоретичні та практичні аспекти ефективності виробництва гірничозбагачувальних підприємств. Обґрунтовано та проаналізовано ключові показники економічної ефективності виробництва. На основі проведеного аналізу розроблено відповідні заходи у контексті визначених факторів негативних тенденцій виробничої діяльності гірничорудних підприємств.

Ключові слова: ефективність, ефективність виробництва, економічна ефективність, гірничорудна промисловість, гірничовидобувні підприємства.

АННОТАЦИЯ

В статье освещены основные современные теоретические и практические аспекты эффективности производства горно-обогатительных предприятий. Обоснованы и проанализированы ключевые показатели экономической эффективности производства. На основе проведенного анализа разработаны соответствующие мероприятия в контексте определенных факторов отрицательных тенденций производственной деятельности горнорудных предприятий.

Ключевые слова: эффективность, эффективность производства, экономическая эффективность, горнорудная промышленность, горно-добывающие предприятия.

ANNOTATION

The article deals with basic modern theoretical and practical aspects of ore mining and production efficiency of enterprises and justifies and analyzes key indicators of economic efficiency of production. The study enables working out measures to minimize negative trends of production activities of mining companies.

Keywords: effectiveness, production efficiency, economic efficiency, mining industry, processing enterprises.

Постановка проблеми. Виробнича діяльність кожного підприємства є основою його функціонування і розвитку, є ключовим фактором його стабільності. Відтак, визначення та аналіз ефективності виробництва постає одним із найважливіших завдань перед суб'єктами господарювання. Зважаючи на сучасні кризові тенденції у гірничорудній промисловості, пошук та реалізація шляхів стабілізації та розвитку гірничозбагачувальних підприємств, у першу чергу за рахунок аналізу й оптимізації виробничої діяльності, постає першочерговим завданням на сьогодні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання обґрунтування та дослідження виробничої діяльності та її ефективності вивчали

такі українські економісти, як М. О. Ажнюк, В. Д. Базилевич, С. Ф. Покропивний, А. В. Шегда, А. В. Довгяло та ін.

Метою дослідження є конструктивне визначення та дослідження актуальних проблем становлення ринку праці України та особливостей і перспектив його сучасного розвитку.

Виклад основного матеріалу. Гірничовидобувна галузь Криворіжжя та України загалом нині перебуває у досить важкому та хиткому стані, зумовленому впливом мікро- та макрочинників. Загострення економіко-політичних умов в країні та економічної нестабільності за останні роки значним чином погіршує становище вітчизняних гірничорудних підприємств. Кон'юнктура ключових ринків збуту вітчизняної залізорудної продукції залишається слабкою, а позиції ключових конкурентів гірничорудних підприємств України на світовому ринку посилюються. Відповідно до цього, важливим завданням, яке постає перед провідними промисловими підприємствами, є комплексна та адекватна оцінка власних ресурсів та результатів задля ефективного управління ними в подальшому з урахуванням сучасних тенденцій на ринку залізорудної продукції. Найбільш повно та чітко це завдання можливо виконати в контексті оцінки ефективності виробництва підприємств.

Загалом, ефективність виробництва є широким поняттям, чітке визначення якого є складним завданням, зважаючи на систему параметрів, які дане поняття охоплює. Так, С.Ф. Покропивний розумів ефективність виробництва, як комплексне відбиття кінцевих результатів використання засобів виробництва й робочої сили (працівників) за певний проміжок часу [1, с. 353].

При цьому А.В. Шегда визначає ефективність підприємства як комплексну оцінку кінцевих результатів використання основних і оборотних фондів, трудових і фінансових ресурсів та нематеріальних активів за певний період часу [2, с. 415].

Зважаючи на схему формування ефективності виробництва (рис. 1), дане поняття можна визначити як досягнення виробництвом найвищих результатів за найменших витрат праці [1, с. 359].

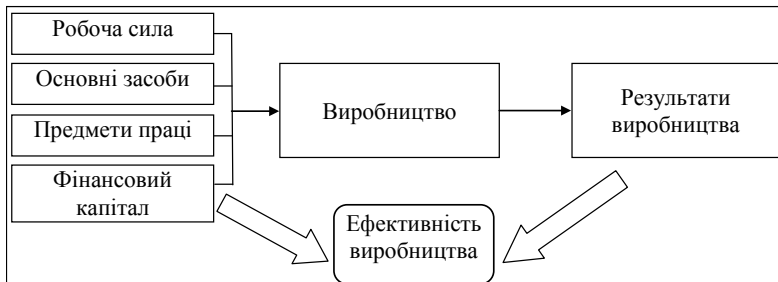

Рис. 1. Загальна схема формування ефективності виробництва підприємства

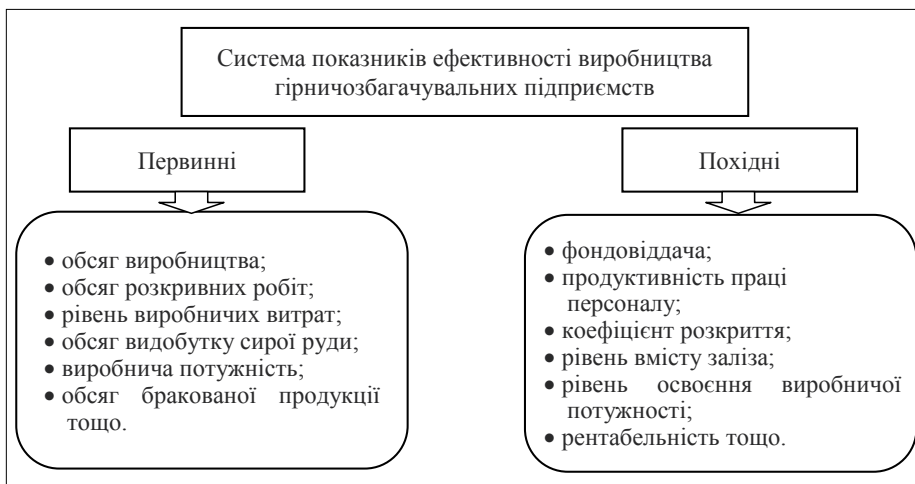

Рис. 2. Схематичне зображення групування показників ефективності виробництва гірничозбагачувальних підприємств

Ключовим аспектом дослідження ефективності виробництва є комплекс показників, які є визначальними та ключовими для планування та подальшої діяльності гірничозбагачувального підприємства [3]. Зважаючи на природу їх формування, наявні показники можна умовно поділити на дві групи:

1) первинні показники, сутність яких відображає фактичні результати діяльності підприємства. До даної групи показників можна віднести обсяги виробництва та реалізації продукції, динаміка рівня виробничих витрат, обсяги розкривних робіт, обсяги браку тощо;

2) вторинні, або похідні показники, сутність яких базується на розрахунковій основі. До них можна

умовно віднести матеріаломісткість продукції, продуктивність праці персоналу, фондвіддачу, рівень вмісту заліза, рентабельність тощо (рис. 2).

Як видно зі схеми, кожна група показників містить певні елементи, які є характерними як для гірничодобувної промисловості, так і для промислових підприємств в цілому. Тому можна зробити висновок, що на виробничі процеси гірничозбагачувальних підприємств впливають як загальні фактори, так

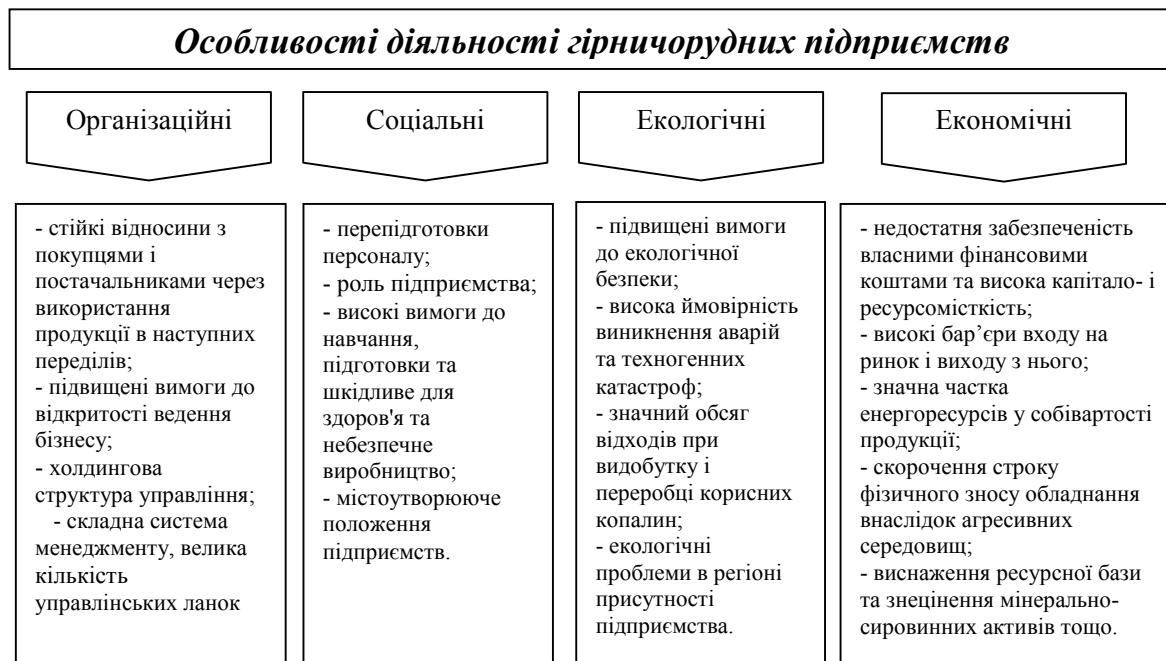

Рис. 3. Специфічні особливості діяльності вітчизняних гірничорудних підприємств

і специфічні, притаманні лише даній галузі (рис. 3).

Саме тому, зважаючи на визначену систему оцінюючих показників, першочерговим завданням перед підприємствами гірничодобувної галузі постає оцінка, аналіз та оптимізація рівня даних показників відповідно до цілей підприємства та загальної мети його діяльності [4]. Про це свідчить й аналіз діяльності гірничодобувних підприємств за останні роки [5]. Загалом, динаміка рівня якості залізородного концентрату регіону за останні 5 років є негативною та обумовлена, в першу чергу, зниженням вмісту заліза у вихідній руді і збільшенням частки важкозбагачуваних руд.

Таким чином, з наведеного вище можна виділити дві групи ключових показників ефективності виробництва: абсолютні та відносні показники виробництва. Динаміка основних показників першої групи наведена в табл. 1.

Загалом, обсяги виробництва залізородного концентрату гірничозбагачувальних підприємств регіону за аналізований період мали тенденцію до зростання, окрім ПАТ «ПівдГЗК» та ПАТ «ІнГЗК», які у 2014 році знизили обсяги виробництва на 11 та 2% відповідно по відношенню до показників за 2010 року. Однак, незважаючи на незначні зниження обсягів виробництва у 2014 році, ПАТ «ІнГЗК» є ліде-

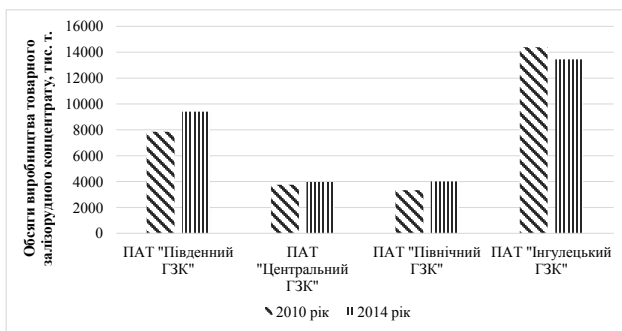

Рис. 4. Обсяги виробництва товарного залізородного концентрату гірничодобувними підприємствами Кривбасу

ром на ринку залізородного концентрату Кривобасу, на відміну від ПАТ «ПівдГЗК», позиція якого є протилежною, відповідно до даних аналізу.

Відповідно, загальна динаміка на ринку залізородної сировини регіону за аналізований період має позитивну тенденцію до зростання, яка графічно відображена на рисунку 4.

Аналізуючи якість товарного залізородного концентрату, необхідно зауважити, що за аналізований період вміст заліза у продукції гірничодобувних підприємств знизився загалом відносно рівня 2010 року. Виключенням є ПАТ «ПівдГЗК», показники якості якого за 2010–2014 роки зросли на 0,14% та на кінець аналізованого періоду становили 65,72%.

Загальна динаміка рівня якості залізородного концентрату регіону є негативною та обумовлена, в першу чергу, зниженням вмісту заліза у вихідній руді і збільшенням частки важкозбагачуваних руд. Окрім того, необхідно зауважити, що зниження якості залізородної продукції обумовлена, крім іншого, високим рівнем фактичного фізичного та морального зносу обладнання підприємств, низьким рівнем впровадження результатів НТП у галузі залізородної промисловості, високою трудомісткістю робіт зі збагачення продукції тощо.

Говорячи про другу групу показників ефективності виробництва, необхідно, перш за все, проаналізувати динаміку фондівіддачі підприємств (табл. 2). Загалом, серед гірничозбагачувальних підприємств регіону за 2010–2014 роки спостерігається негативна тенденція зменшення рівня даного показника. Винятком є ПАТ «ЦГЗК», фондівіддача якого за аналізований період зросла з 1,313 до 2,116 грн/грн.

Однак варто зауважити, що складність у розрахунку й аналізі даного показника в тому, що у період 2012–2013 роки підприємства перейшли на міжнародні стандарти фінансової звітності, та відповідно до чого було переоцінено вартість основних засобів, внаслідок чого формально вартість ОЗ підприємств збільшилася,

Таблиця 1

Динаміка показників виробництва товарного залізородного концентрату провідними гірничодобувними підприємствами Кривбасу [6]

№	Підприємство	2010 р.	2014 р.	Абсолютне відхилення 2014/2010 рр.
Обсяги виробництва, тис. т				
1	ПАТ «Південний ГЗК»	7864,3	9417,8	1553,5
2	ПАТ «Центральний ГЗК»	3762,4	3976,8	214,4
3	ПАТ «Північний ГЗК»	3346,3	4015,4	669,1
4	ПАТ «Інгулецький ГЗК»	14394,6	13450,1	-944,5
5	Всього по Україні	29524,1	31078	1553,9
Фактичний рівень вмісту заліза у товарному залізородному концентраті, %				
1	ПАТ «Південний ГЗК»	65,58	65,72	0,14
2	ПАТ «Центральний ГЗК»	68,25	68,13	-0,12
3	ПАТ «Північний ГЗК»	66,31	65,28	-1,03
4	ПАТ «Інгулецький ГЗК» (МФЗ)	67,09	66,83	-0,26

Таблиця 2

Динаміка відносних показників ефективності виробництва товарного залізорудного концентрату гірничодобувними підприємствами Кривбасу

Показник	Роки	ПАТ «ПівдГЗК»	ПАТ «ЦГЗК»	ПАТ «ПівнГЗК»	ПАТ «ІнГЗК»
Фондовіддача, грн/грн	2010	2,61	1,313	1,308	2,167
	2014	1,366	2,116	1,156	1,534
Фондоозброєність, тис. грн/особу	2010	270,36	563,959	1006,241	600,682
	2014	987,57	615,433	1709,853	1404,732
Продуктивність праці, грн	2010	705631	740701	1315663	1301964
	2014	1259536	1235871	2023358	2009844
Матеріаломісткість, грн/грн	2010	0,307	0,305	0,298	0,256
	2014	0,274	0,419	0,367	0,347

а фактично її рівень у більшості випадків не зростає за аналізований період. Тому загальна динаміка фондівддачі є дещо викривленою через дані зміни, однак надає досить реальне представлення про сучасний фінансово-господарський стан підприємств залізорудної промисловості України.

Крім того, варто зауважити, що динаміка зростання рівня фондоозброєності підприємств за аналізований період є позитивною: максимальне значення серед підприємств регіону спостерігається у 2014 році на ПАТ «ПівнГЗК» (1709,853 тис. грн), мінімальне – у 2010 році на ПАТ «ПівдГЗК» (270,36 тис. грн). Аналогічною є динаміка показника продуктивності праці за аналізований період, середнє значення якої за аналізовані 2010–2014 роки коливається від 1079399 (ПАТ «ЦГЗК») до 1870174 тис. грн (ПАТ «ІнГЗК»). Однак варто зауважити, що дані тенденції, окрім іншого, зумовлені також процесами реструктуризації персоналу за аналізований період, тобто поступовим зменшенням чисельності працівників гірничорудних підприємств.

Одним із найважливіших відносних показників для гірничозбагачувальних підприємств є рівень матеріаломісткості. Говорячи про загальну тенденцію серед підприємств регіону, то слід зазначити негативну динаміку зростання рівня даного показника за аналізований період. Одним із основних факторів впливу на дану тенденцію є зростання рівня цін на сировину та матеріали у період з 2010 по 2014 роки. Крім того, варто зазначити, що велику роль у даній негативній тенденції відіграє також використання застарілих технологій та недостатньо ефективного механізму мотивації працівників у контексті економії матеріальних ресурсів підприємств.

Виключенням серед підприємств із негативною тенденцією є ПАТ «Південний ГЗК», показник матеріаломісткості якого за аналізований період знизився з 0,307 до 0,274 грн/грн та в середньому становив 0,289 грн/грн (рис. 5).

Отже, загалом за аналізований період серед гірничозбагачувальних підприємств регіону спостерігається негативна тенденція зниження ключових показників їхньої діяльності: якості залізорудного концентрату та рівня фондівд-

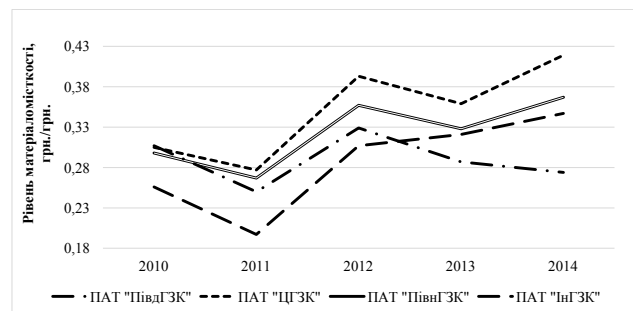

Рис. 5. Динаміка матеріаломісткості продукції гірничорудних підприємств Кривбасу

дачі, а також зростання рівня матеріаломісткості. Основними впливовими факторами даних змін можна назвати:

- зниження якості вхідної сировини;
- зростання рівня фактичного спрацювання устаткування підприємств;
- використання підприємствами переважно застарілих технологій та підходів щодо організації власної виробничо-господарської діяльності;
- коливання кон'юнктури на ринку залізорудної продукції;
- нестабільність вітчизняної економіки в цілому;
- зміна стандартів та умов формування фінансової звітності;
- зростання рівня інфляції за аналізований період тощо.

Тому, зважаючи на переважаючу більшість зовнішніх причин зниження ефективності діяльності, основним завданням для гірничозбагачувальних підприємств регіону можна назвати підтримку та розвиток існуючого положення підприємств на внутрішньому та світовому ринках збуту залізорудної продукції. Однак, зважаючи на існування також і внутрішніх причин негативних тенденцій у діяльності підприємств, основним шляхом збереження положення гірничозбагачувальних комбінатів на внутрішньому та зовнішньому ринках залізорудної продукції на сьогодні є оптимізація та всебічний розвиток власної виробничої діяльності в ключових аспектах:

- перегляд та оптимізація структури виробництва відповідно до сучасного попиту;

– пошук та впровадження нових методів підвищення вмісту заліза у концентраті при мінімальних витратах;

– застосування новітніх досягнень НТП у контексті власної виробничо-господарської діяльності (у сфері видобування, подрібнення, збагачення; у сфері менеджменту);

– перегляд існуючої системи матеріально-технічного забезпечення у контексті зниження матеріаломісткості продукції тощо.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Економіка підприємства : підручник / за ред. С.Ф. Покропивного. – К. : КНЕУ, 2000. – 528 с.
2. Економіка підприємства [Текст] : підручник / А.В. Шегда [та ін.]; за ред. А.В. Шегди. – К. : Знання, 2006. – 615 с.
3. Царук А.Ю. Соціально-економічна сутність економічної ефективності виробничої діяльності залізородних гірничо-збагачувальних підприємств / А.Ю. Царук // Науковий вісник Національного гірничого університету. – 2013. – № 5. – С. 120-126.
4. Міценко Н.Г. Теоретико-прикладні аспекти комплексної оцінки економічної ефективності гірничо-збагачувального комбінату [Електронний ресурс] / Н.Г. Міценко // Ефективна економіка. – 2013. – Режим доступу : <http://www.economy.наука.com.ua/?op=1&z=2254>.
5. Бондарчук О.М. Підвищення ефективності діяльності гірничо-збагачувальних підприємств Кривбасу шляхом оптимізації їх виробничих витрат // О.М. Бондарчук, Б.Ю. Голобородько. – Інноваційна економіка. – 2013, № 9(47). – С. 43-51.
6. Агентство з розвитку інфраструктури фондового ринку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.smida.gov.ua.